

חיי שרה ב

תתנצח לילך מיד או שתתנצח להתעכב עמהם משך זמן. כדבריהם — ודלא כפירש"י ששאלתם הי' על עצם הי' נשואין י'.

(ב) עה"פ: "ויאמר אחי ואמה" פירש"י: "ובתואל היכן הי' הא

עכשיו) צריכים לשאול את פיה, כי אין משיאין את היתומה (בל' המדרש) אלא מדעתה. אבל לפירש"י א"ל לתרץ כן, כי

[נוסף ע"ז שבפס"ש"מ הי' להם דין ב"נ (ראה לקמן הערה 45) ושקו"ט וגם ע"ד ההלכה — אם יש בב"נ הדין דאב מקדש את בתו קטנה בע"כ — ראה בית האוצר מערכת א' כלל א אות ב, וראה ג"כ גוי"א (פרשתנו כה, נו) הרי]

רש"י דייק לכתוב "אין משיאין את האשה כו" דקאי (גם) על גדולה שהיא ברשות עצמה להתקדש. וראה לקמן סעיף ח.

ועוד ועיקר — הרי בן הי' למקרא עדיין לא למד כל דינים אלה.

(6) וכפי' הרשב"ם והספורנו עה"פ. (7) בש"ח כאן כתב: "דקשה והא לעיל אמר לא נוכל וגו' וניכר שמה' יצא הדבר", וע"ז בא הביאור ברש"י דמ"מ הוצרכו לשאול — מכיון דאין משיאין את האשה כו', אבל (נוסף על הוחק, שא"כ איך אמרו לפנ"ו (1907), "הנה רבקה גו' קח ולך", וגם — למה לא שאלוה תיכף, והמתינו עד למחר) — הרי מדברי רש"י (לקמן) "ואף אם אינכם רוצים" משמע שהם התנגדו אל הדבר בעת ששאלוה, כדלקמן בפנים.

(8) פרשתנו כה, נה. (9) והא דלא הוקשה לו לרש"י "ובתואל היכן הי' " במ"ש לפנ"ו (שם, ג), "ומגדוה נתן לאחי' ולאמה" — ה"ז מרמו רש"י במה שמעתיק מהכתוב כאן גם חיבת "ויאמר" (אף שלכאורה הו"ל להעתיק (בנוגע לקושייתו) רק התיבות "אחי' ואמה"). דמדייק דמכיון שהמדובר הוא על האמירה (בנוגע להשידוך) — הי' צריך להזכיר גם את בתואל (וכדלעיל (שם, ג) שכתוב "ויען לבן ובתואל ויאסרו

א. בפרשתנו מסופר על המשא ומתן שבין אליעזר ומשפחת רבקה בקשר עם נישואי' ליצחק, ובפרש"י בפרשה זו אנו מוצאים כמה ענינים הדורשים ביאור הן בתוכנם והן ב"השוואתם זל"ז.

עה"פ: "ונשאלה את פי' " פרש"י: "מכאן: שאין משיאין את האשה אלא מדעתה". וצריך להבין:

(א) בהפסוקים שלפנ"ו: נאמר: "ויען לבן ובתואל גו' הנה רבקה לפניך גו' ותהי אשה לבן אדוניך גו'" — הרי שכבר הסכימו על השידוך, מקודם — ועפ"ז עכצ"ל לכאורה דמה שאמרו לאח"ז "נשאלה את פי' " אין הכוונה על עצם הדבר (השידוך), אלא האם

(1) פרשתנו כה, נו. (2) מה שכתוב רש"י "מכאן שאין משיאין כו' " י"ל שכחנתו להדיגש שהלימוד הוא לא מ"הולכה והיתה גו' " (ראה הערה 48). — וע"פ פש"מ אין רא' משם — שהרי בא בהמשך ל"ויצאה מביתו" שהוא גם בע"כ נכתוב לפנ"ו ושלחה מביתו. גם להעיר דשם המדובר בגרושה מן הנישואין שאינה ברשות האב (פרש"י מסות ל, י').

(3) כה, ג"א. (4) וכדמוכח גם מפרש"י עה"פ (כה, נב) וישתחו ארצה "שמודים על בשו"ט" וראה ברא"ם, שרש"י כתבו כאן (ולא על "ויקד האישה" שלפנ"ו) כי אין מודים על הבשו"ט עד (שאמרו קח ולך) שהסכימו לגמרי. (5) בעץ יוסף לב"ר (פ"ס יב. וכו') במשכיל לדוד: שהשאלה היתה על עצם השידוך, והא דהוצרכו לשאול את פיה עכשיו, הוא מכיון שנעשית יתומה ע"י מיתת בתואל, וכשאחי' ואמה משיאים אותה (כי במה שאמר אבי' (בתואל) מה' יצא הדבר לא קדשה עדיין (דלא הי' אלא הסכמה בעלמא) והם צריכים להשיאה

(ג) לאידך צלה"ב:

מפשטות הכתובים מבואר (כנ"ל) שהסכימו תיכף (ולפועל) על השידוך, וכמו שאמרו "הנה רבקה גו' קח ולך", ולכאורה לאחר שלמדנו ש"אין משי" אין את האשה אלא מדעתה", קשה מעיקרא: (א) איך החליטו ע"ז מבלי שיבררו דעת רבקה? (ב) אמרם "קח ולך" שבפש"מ פי' תיכף — הרי (כדלקמן) "נותנין לבתולה יב"ח"?

ב. לעיל בהפסוק: "תשב הנערה אתנו ימים או עשור" לאחר שמפרש רש"י תיבת "ימים" שבפסוק, שפי' רושה שנה, מוסיף טעם לבקשתם: "שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חודש לפרנס את עצמה בתכשיטים".

וגם בזה צלה"ב:

(א) פשוט הוא שלבתולה דרוש לה זמן להכנות לנשואי', וגם הבן חמש למקרא יודע דבר זה, ומובנת בפש"ט טות בקשת אחי' ואמה שרבקה תתעכב עמהם משך זמן — ומה קשה בפש"ט ש"מ, שרש"י מתרץ זה ע"י שמבאר הטעם לבקשתם "שכך נותנין כו'". ואם כוונת רש"י לבאר הדיוק די"ב חודש דוקא — א"כ הו"ל לבאר ג"כ למה "עשור" דוקא.

(ב) לכאורה אפשר לומר בפשוטו ש"מ דזה שבקשו י"ב חודש הוא לפי שכן שיערו שבנדו"ז, היינו לפי מצב "פרנסתה" של רבקה — צריכה יב"ח (וע"פ זה גם יתורץ בפשטות דעת אליעזר שתלך תיכף, דלכאורה — במאי פליגי), ומנא לן מן הכתובים "שכך נותנין לבתולה (סתם)" דהיינו שהוא מנהג רגיל ומקובל יי' והסתמכו על מנהג זה?

הי' רוצה לעכב בא מלאך והמיתו"י, ומוזה משמע, דאחי' ואמה לא רצו לעכב; אבל לפירושו כאן משמע שגם בדעתם לא הי' עדיין מוסכם (ויתירה מזו: התנגדו לזה) וכפרש"י במענת רבקה: "אלך יי' מעצמי ואף אם אינכם רוצים" יי', שהרגישה שאינם רוצים יי', ולכן שאלו את רבקה על עצם השי' דוך.

גו'*) "משא"כ בנוגע למגדות לא קשה הא דלא הזכיר את בתואל, כי מובן ש"מב' דנות" — פירות (לפרש"י (שם), ולא כפי' הב' שבראב"ע שם שהם בנדים חשובים), ה"ז מתנה קטנה שאינה חשובה ולכן גם אינו ראוי ליתן לבעה"ב עצמו, ולכן לא נתן אלא לאחי' ולאמה, וראה עדי' כמשכיל לדוד.

(10) בטור הארוך: ולפי הפשט נחא כי בתואל אמר הנה רבקה לפניך ועל כן אמר אחי' ואמה שאינו טוב שתלך מיד כו' אבל דוחק הוא, דהרי מפשטות הכתובים משמע שגם לבן אמר (לפי'ז) הנה רבקה, שהרי פסוק זה בא בהמשך להכתוב שלפניו ויען לבן ובתואל, וראה ג"כ לקמן הערה 17.

(11) שם, נח.

(12) ברא"מ, באר מים חיים ועוד, כתבו ההכרח לפירושו ממה שאמרה אלז, ולא אמרה הן.

(13) בביר' פ"ט, יב: "מרמזים בה התל' כיי, ובמ"כ (וראה גם עץ יוסף) שם: בל' תימה כדי שתאמר לא אלז, וראה גם ש"ך עה"ת.

(*) בראב"ע כאן (ובחזקוני כתב על פירוש זה ולפי הפשט): והאב מחריש, יתכן שלבן הי' גדול מאביו בחכמה וכבוד, כי כן מצאנו ויען לבן ובתואל, ועי"פ המבוי' אר בפנים ההערה מובן שא"א לרש"י לפרש כן (נוסף על מה שאי"ז מתאים עם פרש"י עה"פ דויען לבן וגו', וראה ג"כ לקמן הערה 20) כי אי"ז מספיק לתרץ הקושיא, דמ"מ הרי הי' בתואל צריך לומר את דעתו לאחר לבן — כמו בפסוק דויען לבן ובתואל ויאמרו וגו'.

(14) בגמרא כתובות (נו, ריש ע"ב) הוכיחו מפסוק זה שכי' המנהג, אבל מלשון

אמרו „מה יצא הדבר לא נוכל דבר אליך גוי (ולכן) הנה רבקה לפניך קח ולך. . . כאשר דבר ה' „ ופרשׂי: „לא נוכל דבר אליך — למאן בדבר הזה. . . לפי שניכר שמה יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך“.

והיינו שמדברי אליעזר נוכחו לדעת שמה יצא הדבר ואיכ מובן שלא נוכל גוי, כי סירובם או סירובה של רבקה לא ימנעו את הדבר מלבוא בפועל — ולכן הסכימו תיכף, גם מבלי לשאול את רבקה — אף ש בדכ צריכים לשאול דעת האשה.

ה. והנה בהפסוקים שלאחז מסופר שבמענה לדברי אליעזר „שלחוני לי אדוני“ אמרו אחי ואמה „תשב הי נערה אתנו ימים או עשור אחר תלך“ (ז. א. שהדבר בכללותו מוסכם, אלא שמבקשים שתתעכב אצלם משך זמן). אולם כאשר חזר אליעזר על דבריו ובלשון „אל תאחרו אותי. . . שלחוני ואלכה לאדוני“, אמרו: „נקרא לנערה ונשאלה את פי“ (וכנל סג שנשאלה על כללות הדבר) — הרי ששינוי החלטתם נגרם עי דברי אליעזר האחרונים.

ומבאר רשׂי ומפרש שבאמרם „ת שב הנערה אתנו גוי ואחר תלך“ טענתם עם היות שהשידוך נגמר וכנל כי אין שייך למאן בזה כיון

ג) ואדרבא: לפי פירוש — אימם אמרם תיכף „או עשור“, דמכיון דב קשתם היא משום ש„כך נותנין לי בתולה יב חודש“, מהו הטעם לוותר שני חדשים? ואם יש טעם לעשור — מאי קסיד בתחלה לדרוש ימים? — שגם מזה מוכח שלא הי בזה סדר קבוע, והגבילו הזמן לפי הצורך המשוער (בעין יפה או בצמצום — עי שמצינו בטענת אברהם: חמ שים, ארבעים וחמשה גוי).

ג. והביאור: בפסוק „ונשאלה את פי“ מוכח רשׂי לפרש שהתכוונו לכללות השידוך (ולא האם תרצה לי לך מיד — כדמשמע לכאורה מהמשך הכתובים), כיון שבפסוק שלאחז מבו ארת שאלתם „התלכי עם האיש הזה“, ולא „התלכי עתה עם האיש הזה“, וכדומה — היינו ששאלתם היתה על כללות ההליכה — השידוך.

והא דמוכח מן הכתובים שלפני, שהשידוך בכללותו כבר הי מוסכם — עכצל שבינתיים אירע דבר ש גרם לשינוי החלטתם להסכמה, ועד כדי כך שרצו לבטל כל הענין. ומה גרם לשינוי זה? מובן זה מפרשׂי בפסוקים הנל, וכדלקמן.

ד. בעניית לבן ובתואל לאליעזר

רשׂי „שכך נותנין ולא „לפי שנותנין (עי פרשׂי לעיל כו, ב) או „למדנו שנותנין“ (כבפרשׂי בא, יב) משמע שב פששׂי — זהו דבר ידוע.

בחזקוני כתב: „ימים יב חדשים, כד כתיב (אסתר ב, יב) כדת הנשים יב חדש וגו“, אבל אין לומר שרשׂי סמך עי, שהרי לא ציין לכתוב זה (שלא לפדו התלמיד עיין). והא ולא הביא רשׂי כתוב מפורש וסמך אמנה — פשוט עי דרכו פששׂי — שאין להביא ראי לכל בתולה — ממנה אחשורש (עי פי תורת כאן).

(15) וכפי הספורנו עהיפ (וראה גם פרשׂי שם, ג): „קח ולך, גם בלתי רשׂי חינו (והטעם — כהמשך הכתוב) כאשר דבר ה', שגור בת פלוני לפלוני, שהרי נתן אות על רצונו בזה“.

(16) וכן כתב בגויא (פרשתנו כו, נו) בתירוק קושייתו „דלמה נשא יצחק קטנה, וזה אמרין אסור לקדש את בתו עד שתגדל כו“ — שהוא מכיון דמה יצא הדבר ולא שייך כאן כלל שום איסור כדבר, שהקביה רצה בזה“. וראה לקמן הערה 33.

שהרי אין משיאין את האשה אלא מדעתה.

ו. עפ"י מובנת כוונת רש"י ב"ת שב הנערה אתנו ימים גו' — "שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חודש", שזהו היסוד לדבריהם, שלא היתה זאת בק"ש, אלא טענה: "תשב הנערה גו' (שהרי) כך נותנין כו'", כי הוספת דבר חדש ע"י אליעזר גרם שיחזור מהחלטתם הקודמת, כנ"ל בארוכה.

ז. אמנם, לפי הנ"ל שטענתם "תשב הנערה אתנו" היתה כיון "שכך נות"ן לבתולה זמן י"ב חודש" — מדוע אמרו תיכף "או עשור"?

והביאור:

טעם הדבר שנותנין לבתולה זמן י"ב חודש מבאר רש"י שהוא "כדי לפרנס את עצמה בתכשיטים" — והרי בהפסוקים שלפנ"ו מסופר שלאחר ש"הסכימו על השידוך הוציא "העבד כלי כסף וכלי זהב . . . ויתן לרבי"קה" כ"י, ומכיון שאליעזר כבר פירנסה

ש"מה' יצא הדבר", מ"מ תשב גו' כי "כך נותנין לבתולה זמן י"ב חודש" — זהו מנהג העולם יי.

ויתירה מזו — מכיון שאליעזר בעת שהציע השידוך לא התנה שבנדו"ו ישתנה מן הרגיל ותלך מידי, הרי בודאי (לדעת לבן כו') שגם הוא הת"ן כוון (לכתחילה) לשידוך בסדר המקובל ורגיל.

אך כאשר סירב אליעזר להסכים לסדר הנהוג והוסיף דבר חדש (שא"פילו לדברי אליעזר — אין כל ראי' מהנסים שאירעו לו יי — שמה' יצא גם דבר חדש זה) — מובן שזה מטיל ספק בכל יי דבריו, גם בשטר מתנה שהראה להם יי וגם בדברי הנפלאות שסיפר (שנדו"ק לשון רש"י יי: "לפי שניכר כו' לפי דבריו", היינו שרק ממנו ידעו אודותם), וכיון שרק בסבת הנסים החליטו על השידוך מבלי לש"אול הסכמתה של רבקה, ואמרו "הנה רבקה גו' קח ולך" — הרי מוכרחים היו עכשין לומר ש"נקרא לנערה ונש"אלה את פי" על עצם השידוך יי —

(17) ועפ"י מובן שא"א לרש"י לפרש לעיל (כד, נה) כפי הטור הארוך שם (הובא לעיל הערה 10), וכן לא כפי' החזר קוני (שם, נג): "בתואל . . . שמח ה' כו' לא ה' חפץ באיחור כו'", כי באם "תשב גו'" הוא סדר הרגיל, אין מסתבר לומר שבתואל אמר להיפך.

(17*) וזהו ש"אבא היום — היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ" (פרש"י כד, מב), אין שום ראי' על דבר חדש זה (ליקח את רבקה מיד), כי בפשוטו י"ל שהוא בכדי להקים התחלת ההכנות דיב"ח — ובמילא הקדמת לקיחת רבקה ככל האפשר.

(18) להעיר מפרש"י (בראשית ג, ד): כשם כו' כך כו'.

(19) פרש"י כד, לו.

(19*) שם, ג וראה ברא"ם לפרש"י זה.

(20) ואף שהם מצד עצמם לא רצו

בכללות השידוך (כמבואר לעיל ס"א, וראה הערה 13) — מ"מ, שאלו את רבקה ולא בטלו השידוך, וי"ל בפשטות, כי מכיון שראו שבתואל רצה לעכב ומת, חששו שאולי זוהי סיבת מיתתו, כי מה' יצא הדבר (אבל מכיון שספק הוא, כנ"ל — הוצרכו לשאול את פיה כבכל שידוך רגיל (בענין יוסף לב"ר (שם): (אבל אי"ז בפשט"ם) "ואפשר שרמוזה להם (רבקה לאחי ולאמה כשאמרה אלך) כי גם המה מוכנים למיתה (כבתואל), ולזה כשמעם עצה טובה שנתנה כו' וישלחו את רבקה מרצונם ומדעתה (בשמחה))." ויומחק עפ"י ג"כ (גוסף על המבואר לעיל בשו"ג להערה 9, ובהערה 17) מה פרש"י לעיל (כד, נה) בחר הפי' שבתואל מת, כי עפ"י יובן יותר כאן.

(21) שהי' (לא כהנזם וכו') שנתן לה לפנ"ו, כ"א זה ה' בשייכות עם ההסכמה (ההכנות) לנשואין וכו'.

(21*) שם, נב.

ח. והנה דיוק נוסף בפרש"י דילן:
בפירושו על „וגשאלה את פי“
משנה רש"י מלשון המדרש „אין
משיאין את היתומה אלא על פי“
וכותב: „שאין משיאין את האשה אלא
מדעתה“, וצלה"ב הטעם. ובפרט, דל-
כאורה היתה רבקה או קטנה יי.

וכוונתו של רש"י בזה, שעם היות
רבקה רק בת ג' שנים, מ"מ היתה
כבר גדולה יי (בדעתה):

(25) ב"ר שם. והרי „היתומה“ קאי על
הקטנה, שהרי בגדולה (שהיא ברשות עצמה)
אין חילוק בין יתומה לאשה אחרת. ובי-
ילקוט דקמ קט: „אין משיאין את הקטנה
אלא על פיה“. וכל פרש"י הוא במדרש
אגדה.

(26) כפרש"י (תולדות כה, כ) שהיתה
בת ג' שנים. אבל לכמה דעות (ראה דעת
וקנים מבקלי התוס' שם, תוס' יבמות
סא, ב — ד"ה וכן. ועוד) היתה אז בת
י"ד שנים.

(27) וראה בחזקוני (תולדות שם) שהביא
בשם פרש"י (פרשתנו) „שאין משיאין את
הגדולה כו“ (אמנם בחזקוני הוכיח מזה
שרבקה היתה בת י"ד).

ואין להקשות ע"ז מהלשון ד.אין
משיאין דמשמעו שאחרים משיאין אותה
— וזהו בקטנה (כי בגדולה ה"ה משיאה
את עצמה). שהרי מ"מ היתה עוד קטנה
בשנים, והמתקשים בפועל להשיאה הם
ראשי המספחה.

יתרה מזה מצינו: ותקח לו אמו אשה
(כא, כא) ובגז"ד בפרש"י (כו, א): מכיון
שהי' לו בן הי' צריך להשיאו אשה —
אף שגדולים היו.

ועפ"ז מובן (ג"כ) בפשטות שאין להק-
שות על פרש"י (שרבקה היתה „גדולה“),
שעפ"ז אי"מ מה שבקשו י"ב חדש לפרנס
עצמה, שזין זה אינו בגדולה, כמבואר
בכתובות שם (וכקושיית הפג"י (ר"ה מנה"מ
— כתובות שם, ב) על השיטות (ראה
לעיל הערה 26) שרבקה היתה בת י"ד) —
כי (נוסף על שמסתמיות ל' רש"י „גותנין
לבתולה“ — משמע שע"ד פש"מ לא נחית
לחילוק דקטנה וגדולה, הרי) דבר זה אינו

בתכשיטים, הוסיפו לטענתם; „או ע-
שור“, היינו דאף שבכלל נותנים יב
חדש — בגז"ד י"ל „או עשור“, כי
קצת תכשיטים נתן לה (ומטענתם
מובן ששיעור שהתכשיטים שנתן אלי-
עזר (באם יי כוונתו לפרנסה בתכשי-
טין ולא מתנה סתם — כמו המגדנות)
הי' בהם כדי שיעזר פרנסה של שני
חדשים יי). אבל צ"ל „עשור“ לישוב
עמהם עשרה חדשים כדי לפרנס עצ-
מה בכל התכשיטים, כנהוג יי.

ומ"מ אמר אליעזר שלחוני (גם
לדעתם) — שהרי כיון ש„הוי' הצליח
דרכי“ — אמתי הוא והרי הראה להם
שטר מתנה דכל טוב אדוניו (כולל
גם תכשיטין דשרה).

(22) וכיון שבי אפשריות בפי' כחנתו
— לכן אמרו ב' זמנים: ימים או עשור.
(23) ובדרך רמז י"ל, שייב חדשים
לבתולה הוא מכיון שבכל חודש יש תכשיט
מיוחד השייך לאותו הזמן (בכללות יותר;
תכשיטים השייכים במיוחד לזמן הקיץ,
והשייכים לזמן החורף), וכאן מצינו ב'
נתינת מאליעזר לרבקה, נתינת הגזם וכי'
(ואף שלא נתן זה בקשר לגישואין —
כולעיל הערה 21 — הרי בכ"ז הוי' לה
תכשיטין אלה. וק"ל)

ונתינת הכלי כסף וכי', וי"ל שאלה היו
תכשיטים של ב' חדשים, ולכן אמרו אן
עשור, ועד"ז פי' ג"כ במשכיל לדור.
(24) וזהו מה שדייק רש"י להוסיף על
לשון הגמרא (כתובות נו, א במשנה. נדרים
עג, ריש ע"ב) והמדרש (ב"ר פ"ט יב)
„לפרנס עצמה“ ופרש „בתכשיטים“ (אף
שהן פשטות הכחנה בהגמרא. ראה פרש"י
כתובות שם *).

(*) ומה שהוצ"ד רש"י לפרשו שם הוא
(בעיקרו) מליון שרצה לפרש החילוק שבין
„לפרנס את עצמה“ של הבתולה (שהוא
„בתכשיטים“), „לפרנס את עצמו“ של הבעל
(שהוא „בצרכי סעודה וחופה“), ולהעיר
שבגדורים (שם) שמוכא שם (בגמ' רק הדין
של „גותנין לבתולה כו“, לא פרש"י כלום.

גדול בשכל ודעה, ומאז והלאה מדק-
דקים בו ומכירים במעשיו, משא"כ
לפני גיל זה אין מדקדקים בו, מכיון
שע"פ הרוב לא נתגדל עוד בשכל
ודעה.

ובנדו"ד :

מסופר בפרשה י"ז שאליעזר סימן
נתן לעצמו "והי' הנערה אשר אמר
אלי' הטי נא כדך ואשתה ואמרה
שתה וגם . . . אותה הוכחת לעבדך
ליצחק" וכשראה את רבקה, וירץ
העבד לקראתה ויאמר גו"י — הרי
שדקדק במעשיו של רבקה והכיר או-
תה עיי"ז, ועפ"ז נמצא שהיתה גדולה
כבר, שמדקדקים ואפשר להכירה במ-
עשי'.

ועפ"ז מובן דיוקו של רש"י ש"אין
משיאין את האשה כו", שהרי (ב'
פשוטו של מקרא) היתה רבקה כבר
גדולה (בדעתה) באותה שעה יי'.

ט. ידוע שבפרש"י ישנם "ענינים
מופלאים" יי' וגם בהלכה, ובפרש"י
דילן :

במקור הדין ד"בן שלש עשרה ל'
מצות" יי' שתי דעות בהלכה: (א) למ-

(30) פרשתנו כה, יד.

(31) שם, יז.

(32) וראה ב"כ פרש"י (שם, יד) : "ראוי

היא לו שתהא גומלת חסדים".

(33) ועפ"ז מובן בפשטות שלפרש"י מל'
כתחילה אין מקום לקושית הגויא שבהערה
16.

ברא"ם כאן : "והיינו דאמר כו' כפ' אע"פ
(כתובות נו, ב), אין פוסקין על הקטנה
להשיאה כשהיא קטנה כו'". ועפ"ז נמצא
(לפרש"י) דלא כדבריו דהרי רבקה גזונה
היתה.

(34) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(35) אבות פ"ה מכ"א (ולגירסת אדה"ז
בסידורו — מכ"ב). רמב"ם הל' שביעות
עשור פ"ב הי"א, טושי"ע (אדה"ז) אר"ת

בפ' תולדות עה"פ יי' "ויגדלו הנע-
רים גו"י פרש"י "כל זמן שהיו קט-
נים לא היו נכרים במעשיהם ואין
אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון
שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבתי
מדרשות וזה פירש כו'".

והנה מעשיו של אדם מבוגר מו-
כחים על תכונות נפשו, ומי שהוא
בר דעת ובעל אחריות, הרי מעשיו
תוצאה מתכונות נפשו (לטוב או להי-
ף), אבל אין להוכיח תכונות נפשו
של אדם עפ"י מעשיו בקטנותו, כש-
אינו מבוגר ואינו אחראי על מעשיו.

ועפ"ז יש להבין את האריכות בפ'-
רש"י "כל זמן שהיו קטנים לא היו
נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק
בהם" יי', דלכאורה, למאי נפק"מ ה'
דקדוק בהם — והול"ל בפשטות :
דמכיון שנעשו בני י"ג שנה (ובאו
לכלל גדלות) ניכר במעשיהם שזה
פירש לביהמ"ד וזה כו'.

ומובן מלשון רש"י, שבאם היו
מדקדקים בהם ומכירים מעשיהם קו'
דס שנעשו בני י"ג שנה, אפשר שהיו
עומדים על תכונותיהם גם קודם לכן.
היינו שבפשט"מ אין ענין קטנות
וגדלות תלוי בגיל (י"ג שנה) אלא
בטבעו של כל יחיד בפרט — כי
יש מתבגר בגיל מוקדם ויש המאחר
להתבגר; והגיל י"ג שנה אינו ה'
סיבה לגדלות, אלא כן הוא הטבע
ע"פ הרוב — דבן י"ג שנה נעשה

ענין התלוי בדעת אלא במנין השנים (ראה
רש"י ד"ה גותנין ותודיה בגרה — כתו-
בות שם).

(28) תולדות כה, כו.

(29) ולהעיר שבב"ר (פ' ס"ג, י) ועוד,
(שבפשטות זהו מקורו של רש"י) — אין
לשון זה, ורש"י מוסיפו (והוא ע"ד מ"ש
בתנחומא תצא ד).

והנה בפשט"מ הי' להאבות דין ב"נ, וע"פ דיעה הב' הנ"ל (שי"ל שגם רש"י ס"ל כן) שלפיו גדלו-תם תלוי' בכאריא לפי טבעו הוא — י"ל שדברי רש"י שאין משיאין את האשה כו' (היינו שרביקה היתה גדול' לה) הם גם ע"פ דרך ההלכה יי'.

(משיחות ש"פ ח"ט, תשל"ג)

(45) ראה לקו"ש ח"ה ע' 143 ואילך. (46) וראה שקו"ש כזה בפרשת דרכים דרך האחרים דרוש ראשון. בית האוצר בתחלתו. ולהעיר שרש"י בפ' על הש"ס (סנה' פב, א ד"ה בת יתרו) ס"ל שהי' להם קודם מ"ת דין ב"נ.

(47) בפ' עה"ת, וכפי' הב' באבות שם (ראה לעיל הערה 41), ולהעיר שבפירושו עה"פ ד"ויקחו גו' איש גו' לא הביא רש"י דרשת חז"ל שהיו בני יג.

(48) ברש"י יבמות (יט, ב ד"ה קדושין דעלמא) מוכיח דקדושין הוי מדעתה ממסוק (תצא כד, ב) והלכה והיתה לאיש אחר, מדעתה משמע. ולכאורה (עפ"י מ"ש בפנים) הו"ל להביא (עכ"פ כסמך לדבר * גם) פסוק דידן, שלדעתו (כאן ובפירושו באבות) מפורש הוא ** אבל י"ל בפשטות, שב' פירושו על הש"ס (להלכה) ס"ל כדיעה הא' וכדמוכח מזה שבפ' בגזיר (ראה לעיל הערה 36) הביא רק דיעה זו. ולפיו היתה רביקה קטנה.

ועפ"י מובן ג"כ מ"ש ברש"י על הרי"ף (קדושין רפ"ב) אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה כו' וסמך לדבר דכתיב גקרא לנערה ונשאלה את פיה.

(* הוכחה (גמורה) אינה, כי י"ל בזה דאין למדין מקודם מ"ת (וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו).

(** עפ"י מ"ש ברא"ס (עה"פ) מזהלתכי עס האיש הזה בנשואין קמייירי ולא בקדו' שין' (ודלא כמ"ש בעץ יוסף (הובא לעיל הערה 5)) אינה קושי' שהרי אין מכאן רא' לקדושין מדעתה. אבל יומתק יותר עפ"י מ"ש בפנים.

דים י' דבר זה ממש י' ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וגו' — שהיו באותו הזמן בני י"ג שנה יי' וקראם הכתוב איש, שמורה על גדלות יי'. ולפיו הוא ענין טבעי שבגיל יג שנה יי' נעשה גדול בשכל ודעה. (ב) שהוא מהשיעורין דהלכה למשה מסיני יי' — ואינו תלוי בטבע.

ונפקא מינא להלכה — מאימתי בני נח מחוייבים בקיום המצות שמצ' וזים עליהן יי' :

להדיעה שי"ג למצות נלמד מהכ' טוב ומטעם שטבע האדם הוא שבגיל זה נעשה גדול — אז כל ב"נ מחוייב במצות מבן יג שנה ואילך, כי מכיון שהתורה גילתה שבטבע נעשה אז גדול אין נפק"מ בין ישראל לב"נ ; ולהדיעה שזוהי הלכה למשה מסיני א"כ בב"נ שלהם, לא ניתנו השיעור' רי"ן יי', הרי"ן תלוי בכאריא לפי טבעו ומצבו יי'.

סי תרטו (סי"ב ס"ח). ועוד. (36) רש"י גזיר (בט, ב) ד"ה ור' יוסי בריי סבר, רש"י ורע"ב אבות שם. (37) וישלח לו, כה. (38) פסיקתא זוטרתא בראשית שם. וב' מקומות שנשמנו בהערה 36 ועוד. (39) כמ"ש (שמות ב, יד) מי שמך לאיש' (וכפרש"י שם — והוא דלא כמ"ש בשמור' שם) וחזקת והיית לאיש' (מ"א ב, ב). ועוד.

(40) ואשה כשהיא בת יב, דבינה יתירה ניתנה באשה כמבואר בגמרא נדה מה, ב. וראה פירוש המשניות להרמב"ם שם פ"ה מ"ו. (41) שו"ת הרא"ש כלל טז. פי' הב' שברש"י אבות שם. שו"ת מהרי"ל ס' נא. ולפי שיטתם הרא"י מהכתוב אינה אלא אסמכתא בעלמא.

(42) ראה ג"כ לקו"ש ח"ה ע' 421. חס"ו ע' 291.

(43) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י.

(44) ראה רמב"ם שם, ושם פ"י ה"ב.

שו"ת תת"ס ח"יר' שש"י.

תולדות

הכתוב הוא „נעשה פירות“. ומכיון שהמדובר הוא ב„לנו“ — בבנ״א, שׁ הם יעשו פירות, הכוונה בזה שיפרו בבנים ובנות, ע״ד מ״ש „פרו ורבו גו״.

לאידך גיסא מובן שנדויד אינו דומה להתם:

בפסוק „פרו ורבו גו״ פרשׁי: „אם לא אמר אלא פרו ה׳ אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא ורבו שאחד מוֹ ליד הרבה״, כלומר שגם על וֹלד אחד מתאים הלשון „פרו״, אבל בנ״ דוֹד שׁ „ופרינו״ בא בימשך לִבִּי עתה הרחיב ה׳ לנו (וכתוצאה מזה) ופרינו בארץ, אין מסתבר כלל כי הכוונה היא שׁ אחד מוליד אחד ולא

א. עה״פ: „ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עלי׳ ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה׳ לנו ופרינו בארץ, מעתיק רשׁי: „ופרינו בארץ״ ומפרש: „כתרגומו: וניפוש בארעא״.

וכתבו המפרשים: בכוונת רשׁי: דלכאורה „ופרינו״ הוא לשון עבר, וכיון שאמר „כי עתה הרחיב ה׳ לנו״, איך יאמר „ופרינו — כבר — בארץ״? לכן כתב רשׁי שפירוש „ופרינו״ כאן הוא „וניפוש״, בעתיד.

אבל בפשטות אא״פ לומר כן — דהרי מצינו בתורה פעמים הכי רבות: תיבות בלשון עבר והוא׳ו שבראשן מהפכתן לעתיד, וא״כ פשוט גם בנ״ דוֹד שפ״ „ופרינו״ (בוא״ו) הוא שׁ נפרה בעתיד, ואין כאן קושיא, ואין צורך לרשׁי לפרשו (כמו שאינו מפ״ רשׁ בשאר המקומות):

גם צלה״ב: רשׁי מפרש תיבת „ופרינו״ — ולא תיבת „בארץ״ [כי „בארעא״ המועתק ברשׁי — אינו מוסיף ביאור בתיבת „בארץ״], וא״כ למה מעתיק גם תיבת „בארץ״?

ב. הביאור בזה:
„ופרינו״ הוא מלשון „פרי״ ופ״

(5) כי זהו בהמשך להרחיב ה׳ לנו, חיי מנוחה והרחבה — ולכן טבעי שיהי״ „פרו ורבו״.

(6) בראשית א, כב, ובפרשׁי שם, וראה רא״ם, גויא ולבוש האורה שם.

(7) שהכוונה בזה (לא שפרו״ פירושו שאחד מוליד אחד בפעם א׳) (אבל במשך הזמן מוליד הרבה), ו„רבו״ מוסיף שאחד מוליד כמה בפעם אחת (כבשׁיח שם), שהרי אין דיוק זה במשמעות תיבת „רבו״ (ודוחק לומר שההוספה גרמזות רק ביותר תיבת „ורבו״) (כ״א שפרו״ פירושו „שאחד מוליד אחד ולא יותר״ במשך כל ימי חייו ו„רבו״ מוסיף שאחד מוליד (במשך הזמן) הרבה, שעי״ז מתרבה.

(8) כי בפשטות פ״ הכתוב — שכיון שהוֹי כבר הרחיב לנו (אלא שעבר זה הוא עבר הקרוב — „עתה״), ולכן „ופרינו בארץ״ (משאיכ לפי׳ הוסיג עה״פ „הרחיב — ירחיב״, אפ״ל שהם ב׳ ענינים נפרדים — אבל גם לפי׳ זה „ירחיב״ „ופרינו״ צ״ל בהתאם זליו).

(1) טרשתנו כן, כב.

(2) בכמה דפוסים — „תרגומו כו״ (בלא כ״ף), ולהעיר שבדפוס ראשון אין תיבת „כתרגומו״ (וראה לקמן הערה 17), ובדפוס שני חסר כל ד״ה זה.

(3) רא״ם, גויא ושיח, וראה רע״ב עה״פ.

(4) בקאמיטל זה עצמו ראה בפסוקים:

ג ד (ג״ם), כד (ב״ם).